ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

УДК 346. 24

О. Г. Боднарчук,
кандидат юридичних наук

ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ПРАВОВА РОБОТА» ТА «ЮРИДИЧНА СЛУЖБА» У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано підходи окремих науковців щодо визначення понять «правова робота» та «юридична служба» у сфері господарської діяльності з юридичної точки зору. Та проведено розмежування співвідношення понять «правова робота» та «юридична служба».

Ключові слова: правова робота, юридична служба, господарська діяльність.

Актуальність проблеми викликана тим, що чинне законодавство не містить визначення терміну «правова робота». Тому у юридичній науковій літературі висловлюються різні точки зору щодо визначення даного поняття.

Метою даної статті є аналіз підходів деяких науковців щодо визначення понять «правова робота» та «юридична служба» у сфері господарської діяльності з юридичної точки зору та проведення їх розмежування.

Юридична служба – професійна діяльність з практичного застосування законодавства та юридичного обслуговання діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та інших суб'єктів права державних і недержавних секторів економіки країни [1, с. 476].

У постанові Кабінету Міністрів України від 26. 11. 2008 р. № 1040 «Про затвердження Загального положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації» зазначено, що основними завданнями юридичної служби є: «організація правової роботи, спрямованої на правильне застосування, неухильне дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства, інших нормативних актів органами виконавчої влади, підприємством, їх керівниками та працівниками під час виконання покладених на них завдань і функціональних обов'язків, а також представлення інтересів органу виконавчої влади, підприємства у судах» [2]. Виконання зазначених завдань вимагає не тільки знання законодавства, але й уміння організувати його реалізацію на практиці. Для цього необхідні розуміння суті правової роботи, її місця та значення у управлінні виробництвом, правильний підхід до самої правової роботи. Зазначені обставини дозволяють окреслити межі правової роботи як виду юридичної діяльності, яка охоплює різні сфери діяльності суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва.

Правова робота у народному господарстві як вид юридичної діяльності характеризується універсалізмом [3].

Горевий В. І. зазначає, що «універсалізм правової роботи полягає у тому, що вона охоплює різні сторони діяльності суб'єктів господарювання. Правова робота – особливий, багатоплановий вид діяльності суб'єктів господарювання, спрямований на забезпечення підвищення їхньої ділової активності, розвиток підприємництва та на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальну спрямованість, підвищення продуктивності праці та якості роботи за дотримання планової, договірної, трудової дисципліни. Із зазначеного випливає, що коли ми говоримо про універсальний характер правової роботи, то перш за все маємо на увазі всебічний вплив права на розвиток господарської та соціальної діяльності колективів, адже у цій роботі беруть участь не лише органи управління, а й профспілки, трудові колективи» [4].

Так, на думку Долгополова А. М., правова робота у народному господарстві – це нормотворча та правозастосовна діяльність, спрямована на правове забезпечення господарської діяльності та керування нею, пов'язана з питаннями відповідальності, взаємозв'язку ланок господарського механізму, посадових осіб та працівників, що забезпечує зміцнення законності, державної, планової та договірної дисципліни, господарського розрахунку у діяльності підприємств, організацій та установ [5].

Голембо Л. Я. фактично ототожнює правову роботу з діяльністю юридичної служби підприємства. У своїй роботі, щодо цієї проблеми, він досить детально аналізує завдання, функції та компетенцію юридичної служби, надає рекомендації щодо організації і діяльності її підрозділів [6].

На думку Л. М. Шора, завданнями юридичної служби підприємств, установ і організацій є

зміцнення законності та підтримання державної дисципліни, попередження порушень у їх діяльності, а також у максимальному сприянні поліпшенню економічних та інших показників їхньої роботи [7, с. 7]. Вказана автором думка зводиться до тотожності завдань юридичної служби із завданнями правової роботи, у ній також наголошується на тісний взаємозв'язок зазначених категорій та визначається визначальна роль юридичної служби при здійсненні правової роботи. Учений не відокремлює поняття «правова робота» та «юридична служба», таким чином ототожнюючи їх. Розуміння не тотожності цих понять сформувалося пізніше. Але, великою заслугою автора було те, що він по суті вперше науково узагальнив тодішній досвід роботи юридичної служби.

Ряд вчених та практиків вважають, що правову роботу не слід ототожнювати з діяльністю юридичної служби, оскільки це більш ширше поняття. При такому тлумаченні правової роботи суб'єктами її є не лише юридична служба, але й інші підрозділи підприємства, адже виконувати приписи закону повинні всі ланки діючого підприємства.

Необхідно відмітити, що «одним з найкомпактніших є визначення правової роботи як елементу управління виробництвом, що полягає у реалізації (використанні, застосуванні, дотриманні) норм права. Але приведене визначення правової роботи, недостатньою мірою розкриває її сутність. Більшість авторів, які зверталися у свій час до з'ясування питань правової роботи, розуміють її більш широко, зокрема як комплекс заходів, що здійснюється у певних формах щодо забезпечення державної планової дисципліни та законності у господарській діяльності, у керівництві нею та у господарських відносинах підприємств і організацій, щодо забезпечення найбільш повного здійснення їх прав і виконання обов'язків, широкого використання правових засобів для вдосконалення господарської діяльності, захисту законних прав та інтересів підприємств, організацій та громадян» [8, с. 36].

Досить виразно підходить до розмежування співвідношення понять «правова робота» та «юридична служба» колектив авторів монографії «Правовая работа на предприятии». Вони зазначають, що правова робота має забезпечувати дотримання законності, державної, планової дисципліни у господарській діяльності, а також найбільш повне здійснення прав і виконання обов'язків підприємствами, широке використання правових засобів для удосконалення господарської діяльності, захисту інтересів підприємств, установ, організацій та прав і свобод громадян. Висловлюючи думки про роль юридичної служби у здійсненні правової роботи, ці автори зазначають, що правова робота, яку виконує юридична служба, має визначену спрямованість. Застосовуючи правові засоби, юридична служба здійснює активний вплив на різні сторони діяльності підприємств, установ, організацій, їх підрозділів щодо забезпечення законності. Тобто авторами зазначається провідна роль юридичної служби у організації правової роботи на підприємстві, у установі, організації [9, с. 5–27].

Таким чином «широке» розуміння правової роботи об'єктивно призводить до необхідності визначення можливості суб'єктів правової роботи, різноманітності форм і методів їх роботи.

Чудінов В. І., підійшов з нової позиції до співвідношення понять «правова робота» та «юридична служба». На його думку, головну роль організатора і помічника керівника у здійсненні правової роботи на підприємствах, установах, організаціях, державних інституціях має відігравати юридична служба, яка з допоміжного консультативного підрозділу повинна стати однією з важливих служб суб'єктів господарювання і державних органів та покликана здійснювати організацію правопорядку у народному господарстві та суспільному житті держави [10, с. 3].

Колектив авторів науково-практичного посібника «Настольная книга хозяйственного руководителя по законодательству» визначає правову роботу як здійснювану у маштабах народного господарства, галузі чи окремого підприємства систему заходів для забезпечення законності й активного використання правових засобів для вирішення економічних і соціальних завдань. У цілому правова робота на їх думку, у основному пов'язується з діяльностю підприємства і юридичної служби [11, с. 436].

Існує ще одне тлумачення правової роботи, як такої що не співпадає з поняттям реалізації норм, хоч ці поняття дуже близькі за змістом. Зміст правової роботи складається не у тому, щоб реалізувати норми права, а у забезпеченні їх реалізації як процесу, впорядкування цього процесу, його організації. Центром такої організаційної діяльності є юридична служба, лише юрисконсульт володіє спеціальними знаннями щодо механізмів реалізації правових норм. Розглядаючи суб'єктами правової роботи не лише юридичну службу, але й інші підрозділи підприємства, інші вчені поділяють дану думку, але акцентують увагу на організуючій, направляючій ролі юридичній службі у цій діяльності.

Розглядаючи правову роботу й аналізуючи діяльність юридичних служб на підприємствах металургійної промисловості, Мединцев П. ви-

діляє декілька напрямків правової роботи, основним з яких на його думку, є, перш за все, робота з укладання договорів, пред'явлення претензій і позовів. Оскільки виконавцем даної роботи є юридична служба, то основна роль у веденні правової роботи, на його думку, на підприємстві цієї галузі промислового комплексу належить саме їй [12, с. 51].

Заморський І. Є., розглядаючи правову роботу у народному господарстві, оперує поняттям «господарсько-правова робота», включаючи у це поняття договірну і претензійно-позовну роботу. Юридична служба здійснюючи правову роботу, покликана дотримуватись таких вимог: своєчасне і якісне оформлення господарських договорів, виявлення випадків порушення контрагентами договірних зобов'язань, своєчасне оформлення претензійно-позовних матеріалів, задоволення пред'явлених претензій і позовів [13, с. 89].

Розглядаючи правову роботу та діяльність юридичної служби у сфері господарювання, колектив авторів монографічного дослідження «Организация хозяйственно-правовой работы на предприятии» зазначає, що правова робота у народному господарстві – це органічна діяльність усіх підрозділів апарату управління господарських органів, діяльність у сфері матеріального виробництва, безпосередньо зв'язана з процесом створення матеріальних цінностей і спрямована на забезпечення законності зазначеного процесу. Юридична служба – частина апарату управління, одночасно ця служба відрізняється тим, що вона не тільки сама веде величезну ділянку правової роботи, але й виступає як основний організатор стосовно інших підрозділів, тобто юридична служба – активний організатор правової роботи [14, с. 18].

Аналізуючи у своїй науковій праці «Хозяйственное право: правовое регулирование функциональных видов деятельности у социальной экономике», роль юридичної служби у правовій роботі, її авторський колектив зазначає, що юридична служба виступає як у ролі головного виконавця, так і безпосереднього виконавчого організатора цієї роботи, забезпечуючи її ведення на професійному рівні. Ними також зазначається, що роль юридичної служби як структурного підрозділу господарського органу відрізняється від ролі усіх інших його підрозділів, оскільки здійснення правової роботи – головний зміст діяльності юридичної служби. Особливий статус юридичної служби у структурі господарського органу полягає у тому, що сфера її діяльності потребує спеціальної професійної підготовки, якою є юридична спеціалізація, а це і визначає її провідну роль у правовій роботі, яка здійснюється господарським органом у цілому [15, с. 257–260].

Розглядаючи питання здійснення правової роботи у господарській сфері, Знаменський Г. Л. зазначає, що розуміння ефективності правової роботи позбавляється всякої перспективи, якщо вона, тобто правова робота, зміщується зі звичайними діями працівників господарської сфери з реалізації (застосування) правових норм. У таких випадках, на його думку, ця ефективність «тоне» у загальній ефективності правового регулювання і виділити її неможливо. Ним робиться висновок, що суть правової роботи – це спеціалізована діяльність, що організовує реалізацію законодавства і забезпечує дотримання законності [16, с. 164].

Слід зазначити, сутність правової роботи полягає у організації та впорядкуванні процесу застосування правових приписів законодавства у відповідних сферах суспільної діяльності. Так, Головань І. В., зазначає, що процес реалізації правових приписів і правова робота є поняттями близькими за змістом, але не тотожними [17, с. 17].

І. В. Головань під сутністю правової роботи у сфері господарювання розуміє спеціалізовану діяльність особи (осіб), що мають юридичні знання і організаційно-владні повноваження, заходячись у структурі суб'єкта господарювання, та які організовують реалізацію законодавства, забезпечуючи певний рівень законності у їх діяльності [17, с. 19].

Отже, з огляду юридичної літератури, думки вчених і практиків щодо суб'єктів правової роботи можна умовно поділити на дві позиції. Представники так званого «вузького» розуміння правової роботи зводять її лише до діяльності юридичної служби. Представники іншої точки зору вважають, що правова робота – це діяльність не лише юридичної служби, але і відповідних посадових осіб та функціональних підрозділів. «Вузьке» розуміння правової роботи не відповідає практиці, особливо воно є безперспективним у умовах реформування економіки і створення правової держави.

Література

1. Юридична енциклопедія у 6 т. / [Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К. : «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2004. – Т. 6. – 768 с.

2. Про Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, державного підприємства, установи, організації : Постанова КМУ від 26. 11. 2008 р. № 1040 / [Електронний ресурс]. – Режим досту-

пу: http://www.mediapro.com.ua/documents/normativ /html. php ?file=235 17.

3. *Рябов* А. А. Организация правовой работы у народном хозяйстве / А. А. Рябов – Изд-во Казанского университета, 1988. – С. 6–7.

4. *Горевий* В. І. Організація юридичної служби на підприємстві: навчальний посібник / В. І. Горевий – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 301 с.

5. Долгополов А. М. Організація юридичної служби на підприємствах: конспект лекцій / А. М. Долгополов. – К.: МАУП, 2000. – 72 с.

6. Голембо Л. Я. Организация юридической службы на предприятии: учебное пособие / Л. Я. Голембо – Запорожье: Гуманитарный университет «ЗИГМУ», 2001. – 184 с.

7. Шор Л. М. Организация юридической службы на предприятиях и у совнархозах / Л. М. Шор. – М., 1964. – 7 с.

8. Ярошенко Ф. О. Організація правової роботи у органах державної податкової служби України: теорія, методологія, практика: Монографія / Ф. О. Ярошенко, С. Д. Бушуєв, Г Г Забарний та ін. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – 440 с.

9. Аристаков Ю. М. Правовая работа на промышленном предприятии / Ю. М. Аристаков, А. Б. Годес, А. В. Маврин, А. Н. Раевский. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Юрид. лит., 1972. – С. 5–27.

10. Чудинов В. И. Юридическая служба на предприятии у современных условиях. / В. И. Чудинова – М.: Экономика, 1970. – 3 с.

11. Быков А. Г. Настольная книга хозяйственного руководителя по законодательству / А. Г. Быков, А. А. Забылышенский, Б. И. Минц и др. / Отв. ред. Б. И. Путинский. - М. : Юрид. лит., 1989. – 436 с.

12. Мединцев П. Эффективность правовой работы. Как ее изменить? / П. Мединцев // Хозяйственное право. – 1978. – 51 с.

13. Заморский И. Е. Эффективность хозяйственно-правовой работы / И. Е Заморский. – К. : Наукова думка, 1982. – 89 с.

14. Мамутов В. К. Организация хозяйственно-правовой работы на предприятии / В. К. Мамутов, Ю. С. Цимерман, С. З. Михайлин и др. / Отв. ред. В. К. Мамутов, Ю. С. Цимерман. – М. : Юрид. лит., 1975. – 280 с.

15. Заменгоф З. М. Хозяйственное право : Правовое регулирование функциональных видов деятельности у социальной економике / З. М. Заменгоф, В. Ф. Кузьмин, В. В. Лаптев и др. / Отв. ред. В. В. Лаптев. – М. : Наука, 1986. – 275 с.

16. Знаменский Г. Л. Совершенствование хозяйственного законодательства: Цель и средства / Г. Л. Знаменский / Отв. ред. В. К. Мамутов. – Киев : Наукова думка, 1980. – 187 с.

17. Головань І. В. Правова робота у механізмі захисту прав суб'єктів підприємництва: дис. … кандидата юрид. наук: 12. 00. 04 / Головань Ігор Володимирович. – Д., 2003. – 196 с.

О. Г. Боднарчук

Понятие и разграничение соотношения «правовая работа» и «юридическая служба» в сфере хозяйственной деятельности.

В статье проанализированы подходы некоторых ученых относительно определения понятий «правовая работа» и «юридическая служба» в сфере хозяйственной деятельности с юридической точки зрения. И проведено разграничение соотношения понятий «правовая работа» и «юридическая служба».

O. G. Bodnarchuk

The concept and delineation of the relations "legal work"and "Legal Service" in the sphere of economic activity.

The article analyzes the approaches of some scholars on the definition of "legal work" and "Legal Service" in economic activity from a legal point of view. And the differentiation ratio of the terms "legal work" and "Legal Service".